

Soós József próbacsendőr (1943. október – 1944. február) visszaemlékezései.

A frontról visszatérve, 1943 nyarát a bátyáméknál töltöttem. Segítettem nekik learatni a gabonát és kérvényt nyújtottam be a csendőrséghez. Még abban az évben fölvettek. Október elején kellett bevonulni a pélmónostori őrsre (Baranyai háromszög, Horvátországtól visszacsatolt terület), ahol közel öt hónapig voltam csendőr. Hogy hányan voltunk az őrsön már nem emlékszem pontosan, lehettünk úgy tizen: az őrsparancsnok Csiha Kálmán tiszthelyettes, egy sor I. világháborús kitüntetéssel a mellén, nőtlen, bentlakott az őrsön. Helyettese egy törzsőrmester, nős, két gyerekük volt, kint lakott a faluban.

Két őrmesterünk volt, egyik nevére emlékszem, Gulyás őrmesternek hívták, sokat voltam a járőrtársa; ő volt az őrs szíve-lelke-motorja, vele szerettem járőrbe menni, komolyabb ügyeket neki osztotta ki az őrsparancsnok. A járásbírótság megbízottja volt, feladata volt az őrs területén szemmel tartani a politikai mozgalmakat, szociáldemokratákat, volksbundistákat, stb. A szociáldemokratákat azért kellett szemmel tartani, mert Titó idejében működött a kommunista párt, s ahová a Magyar Honvédség bevonult, ott a volt kommunisták átléptek a szociáldemokrata pártba.

Először az őrsparancsnok járőrtársa voltam, aki körbe vitt a faluban bemutatni mint új tagját a csendőrőrsnek. Utközben oktatott a csendőr életről, többek között, hogy a csendőr szolgálatban szeszesített nem iszik, mert ha iszik, stb..... s vége az volt, hogy könnyen elsül a puská. Első megállónk a főjegyzőnél és munkatársainál volt a községházán, majd a bíró és az előljárók, papok, orvosok, iparosok és kereskedők, mindenki aki számít valakinek a községben. Felkerestük a B-egyént is (B-egyén hivatalosan bizalmi-t jelent, de mi egymásközt csak besugónak tituláltuk). Minden helységben volt B-egyén, még a cigányok között is; csekély évi fizetést kaptak. A B-egyéneket, komoly, értelmes, megbízható egyénekből válogatták össze. A vizit után az országuton ballagtunk északra Baranyavár határáig, ahol egy kis patak folydogált. Az őrsparancsokom megegyezte: ez volt a TRIANON-i határ.

Az egyik vendéglős fegyvertartásért folyamodott. Sváb volt, a helyi folksbund vezetője. Gulyás őrmester kapta meg az ügyet, én lettem a járőrtársa. A söntésben állt, amikor beléptünk. Köszöntés után leültünk a söntés elé és az őrmester tájékoztatta, milyen ügyben jöttünk. A járásbíróstagon tudni szeretnék micélből akar fegyvert tartani. Komoly indoka nem volt, szidta a magyarokat, hogy azok mind kommunisták, de rövidesen bejönnek a német testvérek és „mi majd minden kommunistát kiírtunk.” Az egész interjú nem tartott egy jó félóráig, kinn az utcán azt mondta az őrmesterem: „No, ez nem kap fegyvertartási engedélyt.”

Egy éjszakai rövid járőrözés alkalmával az utolsó megállónk a vasutállomás volt. Elbeszélgettünk az ügyeletes főnökkel és körülnéztünk a váróteremben is. Mivel még sötét volt, világítani nem volt szabad, a padok között botorkálva észrevettük, hogy az egyik sarokban a padlózaton fekszik valaki a felfelé fordulva, feje alatt egy zsák van. Az őrmester megrugta a zsákot. A zsák csörrent. Dió van benne, mondta halkan az őrmester és elkezdte böködni a pasas hátsó felét is és biztatta, hogy álljon fel, de nem reagált a felszólításra. Egy erősebb rugásra és hangosabb felszólításra föltápászkodott. Mivel semmi igazolványa nem volt, a zsákjával együtt bekísértük az őrsre. Ott elmondta, azért jött ide Pélmónostorra, mert éjfélután egy órakor van

találkozója egy barátjával a szőlőhegyen. Annak hozta a zsák diót. Éjfél után elmentünk a megjelölt helyre és vártuk a barátját, egy óra, két óra, három óra, négykor azt mondta, talán eltévesztettem a napot és holnap jön. Másnap sem jött. Harmadik nap az őrsparancsnok felhívta az állomásfőnököt, elmondta neki az esetet és jelezte: holnap feltesszük az Eszékre menő gyorsra. Átküldjük a jugóknak - a főnök beleegyezett.

Egyik nap mint ügyeletes levittem az őrs Pécsre menő napi postáját-jelentését az állomásra. Amint a vonat elment, rövid nézelődés után elindultam az őrs felé s az utcán egy idősebb cigányasszony sírva-ríva, szinte rimánkodva kért, azonnal jöjjenek velem, mert a vője, aki be van rugva, konyhakéssel a kezében, ordítózva, felyegetőzve meg akarja ölni a feleségét. Magyaráztam neki, hogy nekünk nem szabad családi perpatvarokba beleavatkozni, beszéljen a vővel, nyugtassa meg. Ez nem hallgat senkire, de ha magát meglátja, leteszi a kést és elhaljgat – mondta a cigányasszony. Bementem. De nem hallgatott el és a kést sem tette le, hanem most felém fordult, engem szidott és fenyegetett, s előre tartott késsel megindult felém. Kihúztam a kardot és azt feléjetartva hátráltam. Ahogy elmozdult az ajtótól, a nő kisurrant a szobából. Ezt észrevette, s erre engem otthagyt és nagy káromkodások közepette a felesége után rohant. Sietve bevonultam az őrsre, jelentettem az esetet az őrsparancsnoknak, aki azonnal egy járőrt küldött érte és behozták megbilicselve. Fölvették a jegyzőkönyvet, emberölés kísérlete, hatósági közeg elleni fegyveres támadás, stb., majd bekísérték Dárdára a járási főszolgabíróságra.

A közelben volt egy cukorgyár. Mint ismeretes, az élelmiszer gyárakat, nagy üzemeket, katonai felügyelet alá helyezték. Késő ősz volt és a gyár üzemelt éjjel-nappal, még vasárnap is. Egy vasárnap este a gyár ügyeletes vezetője telefonált, hogy az egyik faluból az esti műszakra jópáran nem jöttek be s kéri, hogy egy járőr menjen ki értük. Én voltam az őrmester járőrtársa. Bekopogtunk a listán levő első házba. Semmi válasz. Hangosan dörömböltünk, de arra sem jelentkezett senki. Az egész ház sötét volt s úgy látszott senki nincs otthon. Mentünk tovább, de ugyan ez volt a helyzet a többi megadott címen is. Az utolsó cím szomszédjától megkérdeztük, nem e tudja hol van az illető. Mondta, hogy lakziban vannak, s a felsoroltak mindegyike a vőlegény vagy a menyasszony családjából valók. A lakzi a menyasszonyi házban van. Megadta a címet. Ahogy közeledtünk a ház felé, hallani lehetett a tánczenét és egy-egy kurjantást a jókedvű táncosoktól. Kihívtuk az örömapát. A járőrvezetőm megnyugtatta, ne féljenek nem viszünk el senkit, de a keresettekkel szeretnénk beszélni, ha van egy erre alkalmas szoba. Van, jöjjenek velem, van egy nagy hálósobánk ahova nem jön be senki, és be is lehet zárni, ha szükséges. Behoztak egy asztalt, székeket és sorba jöttek a *bűnösök*. Kissé félénken, megilletődve, de az őrmester megnyugtatta őket, itt maradhatnak. Legnagyobb butaság lenne, ha a menyasszony vagy a vőlegény hozzátartozóit elvinnénk a lakodalomból éjszaka a gyárba dolgozni, mert az egész falu meggyűlölné a csendőrséget.

A faluban volt egy állatorvos család: férj, feleség és egy nagyobb lány. Az állatorvosnak szerződése volt egy közeli nagybirtokkal, a fizetésen felül kaptak egy hold földet is használatra. Tavasszal felszántotta az urodalom s ők azt termeltek rajta amit akartak. Kikanyarítottak egy jókora konyhakertet, a többi részen pedig kukoricát és krumplit termeltek. A munkálatokhoz szükségszerűen napszámosokat is alkalmaztak. A falut a gazdasággal a vidéken szokásos föld kocsit kötötte össze. A hétvégeken általában a lány járt ki a szükséges terményekért. Egyszer jól felpakolva hátzissákkal, kezében két nagy szatyorrallal ballag hazafelé. Az út egy kis domborulatánál mintha kakas farka-tollát látná kiemelkedni a látóhatáron. Azon töpreng, hogyan

kerülhetett ide kakas, kettő is. Néhány lépés után két kalap majd egy-egy emberfej, végül két ember emelkedett ki. Furcsa egyenruha, vállukon puska. Kezdett félni, sőt az egyik alak nagyot dobbantott a lábával, erre megijedt és majdnem futólépésben sietett vissza a gazdságba. Ott azt hitték valami baja van. Elmesélte nekik mit látott, jót nevettek rajta és fölvilágosították, hogy ezek az új magyar csendőrök, akiktől nem kell félni. Közben beérkeztek a csendőrök is, a lány kissé tartózkodóan (félve?) nyújtotta a kezét, de a csendőrök katonásan, de udvariasan egy cuppanós csókkal mutatkoztak be.

A község szélén volt egy határvadász laktanya, de a határvadász tiszték, főleg a nők és családosok kint laktak a községben. Voltak akik gazdálkodóknál-parasztoknál béreltek lakást. Az egyiknek feltűnt, hogy a házigazda hétköznapokon a jellegétől megfosztott katonaruhában jár. Megkérdezte tőle hol vette, mire az elmondta, hogy a laktanya raktárosa, egy tizedes árusítja, mint kiselejtezett árut. A tiszt leellenőrizte és kiderült: szó sincs róla! A tizedes tolvaj volt. Őrizetbe vették, és a tizedes mindent bevallott, sőt listát vezetett arról, kinek mit adott el és mennyiért. Fölhívták az őrsöt, hogy az ügyet vegyék át, mert a katonaságnak nem lehet a polgári lakosságnál eljárást indítani. Gulyás őrmester kapta meg az ügyet, én lettem a járőrtársa. A laktanya parancsnokánál (százados) jelentkeztünk. Tájékoztattuk bennünket az eddig végzett ügyről. Pontos számlák voltak az addig eladott árurol. Követelte: mivel ők mindent felgöngyöltettek, négy nap áll rendelkezésünkre, hogy az árut összeszedjük. Háború van, és a fickót statáriális bíróság elé akarja állítani és felakasztani.

Az őrmesterem kérte, hogy beszélni akar a tizedessel. A szolgálatvezető kihozatta, de ott akart maradni velünk. Nem lehet –mondta neki az őrmester, négy szemközt akarunk vele beszélni. Nem tetszett neki, de szót kellett fogadnia. Az őrmester hosszan elbeszélgetett a tizedessel, mivel sem a polgári életben sem a honvédségnél soha semmiféle probléma nem volt vele, érthetetlennek találta miért tette, amit tett. Fölkereste feleségét is és annak szüleit és a tizedes szüleit is. Rendes családi életet éltek és nem is szűkölködtek semmiben. Végül megkérdezte, milyen időközönként volt raktári ellenőrzés. Soha! Teljesen megbíztak benne. Bevallotta, ha egyszer is leellenőrizték volna, nem merte volna megtenni. Ez is belekerült a jegyzőkönyvbe és ez döntötte el, hogy nem lett statáriális bíróság. Mielőtt a jegyzőkönyv elkészült, végig jártuk a falut a megadott címeken. Kezdetben majdnem mindenki tagadta, hogy bármit is vett volna a tizedestől, de az őrmester megmagyarázta nekik, ha most előadják a vásárolt holmit, a jegyzőkönyvben az lesz, hogy együttműködtek, nem tudták, hogy lopott árú és az első felszólításra mindent átadtak és így enyhe büntetéssel meguszhatják. Ellenkező esetben, ha kell szétszórattuk a széna- és szalmakazlakat, lebontatjuk a nádfödeles háza tetejét, felásatjuk a telkét, persze mindezt az önök terhére és hogy nem működtek együtt, mindent tagadtak. Ez a tárgyaláson súlyosbító körülmény lesz és magasabb büntetést fognak kapni. Végén minden előkerült.

Volt az őrs területén egy elmagyarosodott német-sváb falu, ahol az egyik volksbundista fiatal ember elment német SS-katonának. Karácsonykor hazament szabadságra és találkozott egyik gyerekkori iskola- és játszótársával, aki magyar katona volt, s szintén otthon töltötte a szabadságát. A viszontlátás örömét egy vasárnap délután a helyi vendéglőben ünnepelték meg. A nagy megleghangú üdvözlés és kedves baráti ölelgetés után az SS-katona elkezdett ingerkedni, hogy barátja miért nem SS-katonának ment el. Dícsérte Németországot, a német életformát, Hitler lángeszét, aki meghódítja, elfoglalja egész Európát, s nemsokára Magyarországra is

bejönnek a németek. A magyar katona ezt másként látta s ezen összevesztek. Az SS-katona pisztolyt rántott és lelőtte régi jó barátját, a magyar katonát. Orvost hívtak, de segíteni már nem tudott.

Az őrsöt értesítették és én ettem a törzsőrmester járőrtársa. Sietős lépésekkel értük el a falut. A halott egy hordágyon feküdt, szülei, rokonai, az orvos, a község vezetői, páran barátai és a szemtanúk közül még ott voltak a kocsmában. A szemtanúk előadása alapján felvettük a jegyzőkönyvet és elmentünk az SS-katonáért, aki a szülei lakásán volt. Kértük jöjjön velünk a községházára, ahol őt is kihallgatjuk. Először tiltakozott, hogy ő SS-katona, német állampolgár, nincs jogunk letartóztatni. Nem tartóztatjuk le – mondtuk – csak őrizetbe vesszük, és kihallgatása után átadjuk a német hatóságoknak. Fenyégetővé vált a helyzet, mert a folkbundista barátai védték őt, s a községházáig követtek bennünket. A főjegyző adott részünkre egy helyiséget és bezáratott minden bejáratot, mivel a katona barátai be akartak jönni az épületbe.

A kihallgatás idején nagyobb csoport jött össze az utcán, kiabáltak, fenyegetőztek és az utcán található dolgokkal dobáltak bennünket. Ahogy kezdett komolyabbá válni a helyzet, hívtuk az őrsöt segítségért, mert az SS támadó viselkedés miatt nehezen tudunk volna kijutni a faluból. Egyszer csak hangos morajlást hallottunk az utca felül, s kinézve az ablakon láttuk, hogy lovaskocsi közeledik az utcán. A kocsi egy katona, mellette egy hadnagy, a kocsin egy géppuska és két katona. A kocsi megállt az ott várakozók előtt s a hadnagy kérte, hogy mindenki azonnal hagyja el az utcát, mert ő parancsot kapott, hogy az SS-katonát és a csendőröket sértetlenül vigye Pélmonostorra. A hadnagy állva maradt a kocsin és várt. Rövid töprengés után mindenki elhagyta az utcát. Mi pedig felszálltunk a kocsira, elhagytuk a helyiséget és bevonultunk Pélmonostorra.

Soós József, 2014.